

**SİYASİ DİSKURSDA PERSUAZİVLİK RİTORİK STRATEGIYА KİMİ**

Çamiyatda bir sosyal qrupun digarı üzerinde dominantlıq qarşılıqlı razılışma, ideoloji mansubiyet və yaxud dil vasitəsilə gerçəkşir ki, mütəsir camiyatın sociyyəvi cəhəti möhz burlardan ibarətdir. Dil ictimai münasibətlərin ayrılmaz hissisi olan diskurs şəklində mövcuddur. Bir tərəfdən diskurs bə münasibətləri formalasdır, digar tərəfdən isə özü onlar vasitəsilə formalasdır.

Yalnız siyasi sahələri əhatə edən janrlar sinfi siyasi diskursu meydana götürir. Siyasi diskursun məqsədi inandırmaq, adresatın müvəyyən niyyətlərini oymamaq, inandırmaq üçün zəmin yaratmaq və hərakətə sövgətikdən ibarətdir. Bütövlükda məqsəd adresatlırlar ictimai-siyasi nöqtəyi-nazardan düzgün hərəkət və ya qiymətləndirməyə ehtiyac hissini aşılamaqdır. Maraq doğuran məqəm omdan ibarətdir ki, siyasi diskursda inandırma ağıla və məntiqi düşüncəyə deyil, duygulara və təhləslüra təsir ilə əlaqədardır.

Özünməxsüs sociyyəsindən irəli gələrək, siyasi diskursun məqsədi kommunikantlar arasında tam borbarlıqlı ünsiyyəti təmin etmək deyil, onlara birtərəfli təsir göstərməkdən ibarətdir. Eyni zamanda, siyasetçi çıxışında daim rəqibləri ilə polemika aparıvə mövqeyi ilə razılaşmayaqları inandırmağa çalışır. Diniyicilər fikirlərinin ədaləti, mövqeyinin isə doğru olduğunu inandırmaq üçün siyasetçi diqqətinə səyləmin yalnız argumenti və əsaslıdır. Tərəfindən cəmləşdirir, öz mövqeyinə maraq oymamaq, auditoriyanın diqqətini nitqinin parlaklığı, emosional rəngarəngliyi vasitəsi ilə cəlb etməyə çalışır. Qeyd edilənləri ümumiləşdirərək, siyasi diskursun aşağıdakı konstruktiv elementlərdən ibarət olduğu qənaətini hasil edirik:

- adresat kütüvliyin üstünlük təşkil etməsi;
- emosionallıq amilinən dominant rəla malik olması;
- semantik qeyri-mətiyyəyənlilik;
- siyasi ünsiyyətin KIV vasitəsilə gerçəkləşməsi;
- akş olunan realilərin aktuallığı və siyasi siyasiyanın dəyişkənliliyi səbəbindən siyaset dilinin dinamik sociyyə daşımışı.

Digər diskurs növlərinə münasibətlə siyasi diskursun funksional xassası onun əsas funksiyası olan hakimiyət uğrunda mübarizədə təzahür edir. Siyasi diskursun digər aparcı funksiyaları bu funksiyanın təzahürünün forqlı aspektləridir və 5 blokdan ibarətdir:

- 1) siyasi agentlər qrupunun birləşməsi və fərqlənməsi;
- 2) münaqışının inkişafı və razılışmanın əldə edilməsi;
- 3) verbal siyasi faaliyyətlərin gerçəkləşməsi və onlar haqqında məlumat;
- 4) siyasi arenada "dil gerçəkliliyi effekti"nin yaradılması və şərh edilməsi;
- 5) şüurların manipulasiyası, siyasetçilərin və seçicilərin faaliyyətləri üzərində nəzarət.

Göründüyü kimi, siyasi diskurs siyasi ünsiyyət qanunlarına və qaydalarına uyğun olaraq təşkil edilmiş və siyasi ünsiyyət siyasiyanı ilə şortlanan xüsusi bir matn növüdür. Siyasi mətnlərin əsas vəzifəsi auditoriyanın hiss və düşüncələrini hədəfə alaraq, onlara semantik və emosional təsir göstərməkdir.

İnsan davranışına təsir vasitələri arasında müxtəlif elm sahələrinin (psixolinqvistika, ritorika, sosiologiya, etika, fəlsəfa, neyrologiya, antropologiya və s.) goldarı nöticələrə asasən, resipientə təsir etmək üçün istifadə olunan dil vasitələri və onların öyrənilməsi diqqət yetirilməli olan əsas mövzulardır. Ritorikani inandırma vasitələrini aşkar etmək bacarığı hesab edən Aristotel natiqin istifadə edə biləcək bütün mümkün vasitələri üç qrupa ayırrı:

1. etos (yunan dilində "ηθος, θέσης" - xarakter, vərdiş, mövqe);
2. logos (yunan dilində "λόγος" - səbəb, rasionallıq);
3. pafos (yunan dilində "τύθος" – emosional müraciət, vəcd, coşgunluq).

Bu təsnifin asasında inandırmaq üçün istifadə edilən və insan faktoru ilə bağlı olan müxtəlif – hissə, idrakı və axlaqi meyakıcıdur. Mütvafiq olaraq, etos monovi-axlaqi prinsipləri, logos nitqədə ehtiva olunan fikirləri, pafos isə nitq vasitəsilə ifadə edilən hissələri ehtiva edir. Mütəsir tədiqatçıların bir çoxu mütəsir siyasi diskursun təhlilində möhz bu təsnifə asaslanır. Bununla yanaşı, bəzi müəlliflərin qeyd etdiyi kimi, məsələn, siyasetçilərin monovi-axlaqi ritorikası (etosu) heç də həmişə onların şəxsi monovi-axlaqi və ya xaud din qidalıqları oks etdirmir. Ümumiyyətə, siyasi nitqədə monovi-axlaqi postulatlardan istifadə müvəyyən kommunikativ kontekst nəzərə almından qəbul edilmiş spontan qarar olmayıb, öncədən hazırlanmış taktiki-strateji planın nəticəsi olaraq dəha böyük təsir malikdir (Shogan 2007).

Məlum olduğu kimi, nitq dildən istifadə prosesi və faaliyyətidir. Bu prosesin nöticəsində matn yaranır. Nöticə etibarı ilə, siyasi nitq siyasi mətnin yaradılması zamanı ümummilli dildən istifadə prosesidir. Siyasi nitq özünməxsüs məzmununu, problematikası, funksiyaları və bir fəaliyyət növü üçün xarakterik olan kommunikativ strategiya və taktikalardan istifadəsi asasında müəyyən olunmuş sociyyəti xəssəyə malikdir. Bir qayda olaraq, siyasi nitq əsaslanıncı, argumentli nitq şəklində qurulur - müəyyən bir vacib problem irali sūrlıdır, onun mümkinlik həlli yolları təhlil edilir və qiymətləndirilir, qəti məntiqi ardıcılıqla yerləşdirilən ümumiləşdirmələr və nöticələr aparılır.

Bir qayda olaraq, siyasi nitq mühakimə şəklində qurulur: müəyyən vacib bir problem irali sūrlıdır, onun mümkinlik həlli yolları təhlil edilir və qiymətləndirilir, ümumiləşdirmələr və nöticələr aparılır və materialları qəti məntiqi ardıcılıqla yerləşdirilir.

<sup>97</sup> ADU, fil.f.d., dos., aytan@ymail.com

Ümumiyyetle, siyasi nitq mötəbarliyi, faktların daşıqlıyi, konkretliyi və qəti əsaslandırılması ilə seçilir. Coşgunluq və hərakət çağırış ettiwa edən siyasi nitqlərin geniş auditoriya üçün nəzərdə tutulması və hamı tərəfindən bəsə düşülen olması faktı bu diskurs növünün qarşısında dərin mütlüm tələbin onun ümumi əlçatılığı malik olmasından şərtləndirilir.

Xüsusilə son illerde nitq siyasi mübarizonun əsas alətinə çevrildiyi üçün, siyasi diskurs dilcildərin diqqət mərkəzində duran əsas mövzulardandır. Siyasi diskursun müasir dilçilik elminin aparıcı tədqiqat obyektiyinin əsas tematik meyarının "həkimiyət uğrunda mübarizə" olması fikrini əsas tutaraq, siyasi çıxışlar zamanı bütün əmsiyyət strategiyalarının vahid bir hədəf - həkimiyət uğrunda mübarizə çərçivəsində nəzərdən keçirilməsi olduğunu zənn edir. Müasir demokratiya şəraitində bu və ya digər siyasi mövqənin doğruluğunu təlqin edilmişsi barədə tezis inandırma adlanır.

V.Vinoqradov tərəfindən təqdim edilmiş dilin üç funksiyası (əmsiyyət, məlumat, təsir) arasından siyasi diskurs sahəsində təsir funksiyası aparıcı rola malikdir (Vinoqradov 1980). Bunu belə əsaslandırmaqlı olar ki, siyasetçinin nitqi auditoriyaya təsir etmək qədər hansısa məlumatın ötürülməsini, yaxud addəsatla əmsiyyəti hədəfa alırm. R.Yakobson isə kommunikasiya komponentlərindən (adresant, adresat, referent, məlumat, rabitə, kod) birincə doğru istiqamətləndirilməsindən əslərəq dilin altı funksiyaya malik olduğunu hesab edir (Yakobson 1975: 198). Qeyd edilən funksiyaların hər biri siyasi kommunikasiya zamanı yerinə yetirilir:

1. Kommunikativ (referentli, denotativ) funksiya referent yönümlüdür;
2. Emotiv/ekspressiv funksiya müəlliflə (informasiyanı göndərənə) bağlıdır;
3. Fatik funksiya rabitənin qurulması ilə əlaqədarlıdır;
4. Metadil funksiya kodun xüsusiyyətlərinin aşkar və tafsir edilməsinə yönükdir;
5. Poetik funksiya diqqəti məhz məlumatın yönəldir, onun yadda qalması və təsirli olması üçün nitqin obrazlı və aydın olmasına tömən edir (məhz bu funksiya siyasi diskursda müxtəlif əslərlə vəsaitələrə müraciət edilməsini tələb edir).
6. Apelativ/konativ funksiya adresat yönümlüdür və informasiyanı göndərənin iradəsinin, niyyətinin, onun adresata təsirinin gerçəkləşdirilməsi ideyəsinə ifadə edir.

Ə.Seyyad sonuncu təsviqicili saciyyəyyə malik olan funksiyani regulativ (tanımlayıcı) funksiya adlandıır və bununa adresatın davranışlarının tənzinişləndirməsində dilin rolunu diqqət qatdır (İllefiran 2004). Başqa sözlə, müəllif faaliyyətin sövgət etmə və ya stala cavab vermişkən, faaliyyətin qadağan olunması və ya adresatın niyyətinin dayışdırılması məqsədilə məlumatın verilməsi yolu ilə siyasi diskursda dilin təsir gücünü vurgulayır. Qeyd etmək lazımdır ki, məhz təşviq etmək siyasi diskursun əsas funksiyasıdır, həkimiyətin əldə saxlanması məqsədilə adresata təsir etmək vəsaitəsidir.

Siyasi faaliyyətin əməkçiyyətin həyatında həmisi xüsusi rol oynamadı. Bir dövlətin beynəlxalq alamətki statusu, digər dövlətlərlə münasibətləri və dünya birlinşin faaliyyətindəki rol, siyasi mövqeyi, ilk növbədə, mətiyyən bir vəziyyətdən nümayiş etdirdiyi ritorikanın asılıdır. Bundan başqa, dövlətin imicinin müəyyənləşdirilməsində sözü gedən dövlətin siyasi liderlər tərəfindən sərgilanmış mövqə siyasi çıxışlar vəsaitəsi təqdim olunur və seçilən natiqlik əsləbündən əlçümə məhəlümətənətə malikdir. Bu çıxışlar vəsaitəsi siyasetçilər həm beynəlxalq birlöyü, həm də ölkələrinin votandaslarına müraciət etmək füsrətindən sahibdir. Çıxışlar zamanı siyasetçilər auditoriyani sadəcə ictimai-siyasi hayatın mətiyyən masallarını barədə məlumatlaşdırmaqla kifayətlənməməli, publisistik əsləblərin tələblərinə uyğun olaraq, kütlələrin rəğbətini qazanmalı, onları bu və ya digər mövqeyi qəbul etməyi inandırma və eyni zamanda votandasının destəyini qazanmalıdır.

Amerika prezidentlərinin nitqlərinin kvantitatif təhlilini həyata keçirən K.Şoqan məhz prezidentlərin manəvi-oxlaq normalarını nəticəsində manəvi-oxlaq ritorikanın (etosun) təsir gücünün azalması sabobi ilə siyasi legitimliyin azalmasının nə dərəcədə əlaqədar olduğunu izlömişdir. Kommunikativ kontekst nəzərə alınmadığı məqamlarda kommunikativ uğursuzluqlar baş verir. Mülliət, nümunə olaraq, oxlaq dörsərləri saciyyəsi dəsyən nitqləri ilə məşhur C.Karterin prezident seckilərində məhz kommunikativ konteksti nəzərə almadiğindan "dahi kommunikator" ("great communicator") titulu qazanmış R.Reyganın uduzduğunu göstərir (Shogan 2007: 73).

Qeyd edilənlər bir dəfə Aristotelin "Ritorika" əsərində nitqin inandırmaq gücünün əsasın nitqin manəvi-oxlaq cəhətlərindən, onun şəxsiyyətindən, nüfuzundan və biliklərindən (etosdan) asılı olması ilə bağlı iştiraklı tərtiblərə təsdiq edir. Bundan başqa, ayrı-ayrı psixoloji konsepsiyalarda istonlu davranış, siyasi davranışlar da daxil olmaqla, iki - kognitiv və emosional xassəyyə malik olduğu sübuta yetirilmişdir. Mürakkəb quruluşa malik mental bir kompleksdə birləşməsi ilə əlaqədər olaraq rasiyalı qıymətləndirmə, nöqtəy-i-nazoralar ilə emosiyaların keşkin fərqləndirilməsi məmənədir. Müasir dilciliyində dil vəsaitəsi təsir fenomeninin tədqiqi ilə bağlı dil vəsaitəsilə təsirin saciyyəsindən tədqiqi və elmi təsvirini bildirən iki termin - "suqqəstivlik" və "persuazivlik" elmi lügtədə fəallıq qazanmışdır.

Persuazivlik (inandırma) yazılı və ya şəhəfi məlumatı ötürün müəllifin adresatı nəyə isə inandırmağa, mətiyyəyin bir hərəkətin yerinə yetirilməsinə və yaxud akısmış mövqeyinə dil-təsir vəsaitəsinə təsdiq edir. Persuaziv kommunikativ proses adresatın resipiyyenti miyyətindən və davranışında nöqtəy-i-nazoralarla təsir etmək və yaxud onun mövqeyinə təsir etmək məqsədilə məlumatın məqsədönlü şəkildə emal etdikləri situasiyalar vəsaitəsilə təqdim edilir. "Ritorun dəllillərə əsaslanması, emosional təsir göstərməsi pafosun, həmçinin şahidilik etməlini doğrultduğut üçün etosun yaranmasına vəsile olub" (Zeynalova, Allahverdiyeva 2017:119). Beləliklə, persuaziv nitq aktının gerçəkləşməsi zamanı iki kommunikativ-praqmatik niyyət təzahür edir:

- 1) adresaten stüruna, onun nöqtəy-i-nazoralarına dayarlarına linquistik vəsaitlərə təsir etmək;
- 2) adresati müyyən hərəkətləri yerinə yetirməyə sövgət etmək, onun davranışını dayışmak və yaxud istiqamətləndirmək.

Suqqəstivlik (tolqinəciliq) persuazivlilikdən fərqlənlər - bu termin güzli təsir formasını, ilk növbədə isə söz vəsaitəsilə inanclarla təsiri və müyyən fikirlərin tolqınıni nəzərdə tutur. V.Çəməyavskyanın da qeyd etdiyi kimi, əslində bu iki yanaşma

arasında qotı sərhədlər mövcud deyil. Ayrı-ayrı tədqiqatçılar emosional-qiyatlardırıcı təsir vasitələrini – subyektiv faktorları da nəzərə alaraq, persuaziv təsirin rasional əsaslandırma vasitəsilə qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmuşdur. Nazarda tutduğunu hesab edir. Persuaziv effektlərə, əsasən, kanonlara çevrilmiş klassik ritorik vasitə və üsullar olan allegorik ifadə tarzı, semantik yayğınlıq, müqayisə, anonimlik, qeyri-müəyyənlik və s. vasitəsilə nail olunur (Çernyavskaya 2006: 26). Tədqiqatçılar “persuazivlik”, “persuaziv kommunikasiya” terminlərinə onların əsaslaşdırılmış konsepsiya manipulyativ strategiyaların, forma və təsir vasitələrinin təhlili zamanı müraciət edirlər. V. Çeməvskaya əsasən, persuazivlik arqumentasiyadır ilə əlaqədar deyil və onu əvəz etmir. Persuaziv kommunikasiya arqumentasiyasına nəzəriyyəsinə uyğun olaraq yalnız rasionallığı, dəlillər sistemində istinadın gerçəkləşdirilir. Persuazivlik yalnız klassik ritorik priyomları və obrazlı vasitələrlə həyata keçirir və ayrıca direktiv, apelativ, imperativ nitq aktları ilə eyniyət təşkil edir. Persuazivlik rasionallıq, eyni zamanda hissələr və effektlərin birgə iştirakı ilə həyata keçirir integrativ-kompleks sociyəyyə malik bir prosesdir. Persuaziv mexanizm bilinçlilik proses kimi söyləndən/mənəndən başlayır və onun gerçəkləşməsi mental səviyyədə - “recipientin beynində” həyata keçir. Başqa sözə, möhəz adresat mütəyyən məlumatda qeyd edilmiş monalar, məqsədləri, dəyərləri “monimsədikdə” gerçəkləşir (Çernyavskaya 2006: 28).

Siyasi dilçilikdə ritorik yanaşma aspektlərindən biri siyasetçilərin dil davranışlarının, inandırmaq məqsədi istifadə etdikləri dil vasitələri, ritorik tisullar və manipulyativ stratejiyaların öyrənilməsi ilə bağlıdır. Diger ritorik yanaşma istiqaməti həm dilçilik, həm də politologiya elmi ilə sıx bağlı olan siyasi mətnlərin kontent-təhlilindən (məznunun tərafının arşadılmasından) ibarətdir. Kontent-təhlil metodu ayrı-ayrı siyasetçilərin koqnitiv mövqeyini (döyərlər sisteminin dominantları, mifinənqışçıya, yaxud omakdaşlığı, məylliliyi, mifinəcə dönya xəritəsi fragmentlərində səbəb-natiq əlaqələrinin xarakteri) aşkar etməyə imkan verir (Chilton 2004; İlleiřar 2000; İlleiřar 2004).

Tənqidli diskurs təhlili noticəsində yaranmış tənqidli yanaşma isə dildə və yaxud diskursda ifadə edilmiş sosial qeyri-borabörlüyin araşdırılmasına yönəlmüşdür. Tənqidli diskurs-təhlili istiqamətinin nümayəndələrinin əsərlərində dildən hakimiyət və sosial idarəetmə vasitəsi kimi istifadə masələsi diqqət mərkəzinə çəkilir (Fairclough 1989, Wodak, 1994, nan Deift 1989 və s.).

Müsəsir siyasi dilçilikdə on gənc tədqiqatçılarından biri də koqnitiv yanaşmadır. Bu yanaşma diskurs vahidlərinin və strukturunun təsvirindən tətbiq olunan siyasi kommunikasiya iştirakçılarının idarət strukturunun modeləşdirilməsinə keçidi təmin edir. Siyasi diskursun koqnitiv bazasının modeləşdirilməsi siyasi diskurs freymləri və konseptlərinin, qabaqcəsdən əmələ gəlmis yanlış siyasi rəylərin əsasını təşkil edən metaforik modellərin və stereotiplərin təhlili vasitəsilə gerçəkləşir (van Dijk 2002; Lakoff & Johnson 2003; İlleiřar 2000).

Koqnitiv yanaşma çərçivəsində, eyni zamanda, dil və ideologiya arasındakı qarılıqları əlaqələr tədqiq edilir (Nöth 1995; van Dijk 2002). Kommunikantların özlərini ayrı-ayrı fərdlər kimi deyil, mütəyyən institutlara və siyasi qrupların nümayəndələri qismində təqdim etməsi ilə müşayiət olunan siyasi ünsiyyət hər zaman ideoloji sociyəyyə daşıyır. Yeri galmışın, qeyd edək ki, ideologiya qrup döyərlərinə əsaslanan biliklərin və mövqeyinə əsasını təşkil edən prinsiplər sistemiñə əhatə edir. Subyektlərin ideoloji sociyəyyə malik olan mental sxemləri verbal davranışları, xüsusişlər strategiyalar və ritorik vasitələri, implikasiya və presuppoziisiyanı, nitq gedişlərini və diskursun tematik strukturunu mütəyyənləşdirir (İlleřar 2000:15).

Siyasi ünsiyyət güntümündə insanlara KIV vasitəsilə təsir etmə əsəri rolu oynayan publisistik funksional üslubun bir qoludur. Bu üsluba məqələ, oqerç, mütəsəhib və s. janrlarda olduğu kimi, natiqlik nitqindən də təsadüf edilir, bənöv nitqlər nitq və emosionallığı əsaslanan içtimai-siyasi leksika ilə sociyəyələr. (Silijanovska 2018). Bununla da, elmi təslübəndə fərqli olaraq siyasi kommunikasiyada informasiya mütəyyən bir dar sahənin mütəxəssisləri ilə borabor, cəmiyyətin dəha geniş təbəqələri üçün nəzərdə tutulur, adresatın yalnız aqlına deyil, eyni zamanda, hissələrinə hədəflənlər. Montiq əsaslandırma ilə yanaşı, obrazlılıq, emosionallıq, qiyatlardırma, hərəkətə çağırış siyasi kommunikasiyanın sociyəyyə əsəri xüsusiyyətləridir.

Poliitoloji ünsiyyət zamanı nitq vasitəsilə təsir linqvistik (leksik, frazeoloji, sintaktik), ekstralingvistik (intonasiya) və paralingvistik (mimika və jəstbir, pozalar) vahidlər vasitəsilə gerçəkləşir. Siyasi diskursun leksik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi ilə yanaşı, siyasi dilin metaforik konseptualizasiyası da nəzərdən keçirilir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, siyasi kommunikasiyadan əsasən vazifəsi informasiya ötürümökədən ibarət olmayıb, kütləvi auditoriyaya təsir etmək və onda bu və ya digər məsələyə/problemə qarşı mütəyyən münasibət formalaşdırımdan ibarətdir. Bu vəzifənin yerinə yetirilməsi zamanı bütün mümkün manipulyasiya vasitələrindən istifadə möğkübdür. İctimai-siyasi mənəcələrə qarınca maliyələr mütəcərrəd səzərlərin geniş istifadəsi də bu qəbilden olan vasitələrə sirasına daxildir. Məsələn, *democracy* (demokratiya), *tolerance* (toleranthq), *insanərəvərlik* (humanizm), *publicity* (aşkarlıq), *progress* (tərəqqi), *secularization* (dinçiyilik) və s. bu qəbilden olan sözləri nümunə göstərmək olar. Ümumiyyətlə, siyasi diskurs leksik baxımında rəngarangdır – terminolojiya (xüsusi, ideologmlər), ləhəcə, şivalər, jarçonlar, klişelər, frazeoloji ifadələr və s. ilə zəngindir.

Siyasi realillərin qarınlanması müxtəlif dil vasitələrindən obrazlarından istifadə edərək formallaşdırılmışdır. Sözlər yalnız siyaseti xarakterizə etməyərək, onun tərkib hissəsi qismində eñix edir - dil və güc arasında birbaşa əlaqə mövəuddür. “Biz özümüzü basqlarına həmçinin dil seçimimiz və dil müxtəlifliyi vasitəsilə təqdim edirik. Dil seçimi və dilin özü insan şəxsiyyətinin (fərdi və yaxud kollektiv) quruluşunun tərkib elementidir və 1970-cil illərdən bugündək həyata keçirilən səsiyolinguistik tədqiqatlarında səbüt və dəlillər vasitəsilə genis şəkildə öz əksini tapşırır.” (Wodak 2012) Göründüyü kimi, bu, bir danılmaz gerçəklərdir ki, dil son dərəcə təsirli bir inandırma və siyasi nəzarət vasitəsidir. Dil siyasi ünsiyyətinə əsasını təşkil edir və nəticədə bəynəlxalq siyasetin makrososial səviyyəsindən başlayaraq fərdi filər qədər təsir mexanizmi qismində təzahür edir, dil vasitəsilə ünsiyyət və məlumat mütbaadişləsi siyasi həyatın aynılmaz şərtinə çevrilmişdir.

Siyasi çıxışlar siyasətcən canlılıq və emosionallıq, inandırıcılıq və kommunikativlik tələb edir. Bu tələbləri qarşılamaq üçün müxtəlif emosional dil-təsir vasitələri ilə ifadə edilmiş ritorik inandırma üsullarına üstünlük verilir. Bu ritorik vasitələr arasında leksik-üslubi ifadə vasitələri üstünlük təşkil edir. Epitet, müqayisə, məcəz, personifikasiya, sitatlar, eufemizmlər və frazeoloji ifadələr bu sıraya aid edilə bilər. Sintaktik saviyyədə emosionallıq ehtiva edən ritorik inandırma vasitələrinə ritorik suallar, antizeza, ellipsis, paralel konstruksiyalar və xəzəm, takrar, qradasiya istifadə olunur. Bəzən qradasiya tekrlərində eyniyət təşkil edir. Bunlardan başqa, canlı danışqı döldən - "ləru dil"dan, adəbi obrazlardan, linqvistik humor vasitələrindən, ironiya və satiradən istifadə də bə missiyənin yerini yetirilməsində fəaliq təşkil edir. Qeyd etdiyimiz hər bir ritorik-dil-təsir vasitəsi ayrıca tədqiqat mövzusudur və galobək tədqiqatlarında onları həyata keçirməyi planlaşdırırıq.

Aparduğumuz təhlillər belə bir nöticə hasil etməyə əsas verir ki, siyasi ünsiyyətdə persuazivlik strategiyasının əhəmiyyətinin artması ilə yanşıyan onun düzgün təsiri bir sırə ictimai-siyasi problemlərin həlliini şərtləndirir. Siyasi çıxışların təhlili natiqin siyasi fəaliyyətinin təhlil etməyə, onun galobək fəaliyyət və niyyətlərini proqnozlaşdırmağa və auditoriyaya ən qüvvəti təsir yollarını təyin etməyə imkan verir.

### Istifadə edilmiş adabiyat:

- Chilton P. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge, 2004. 224 p.
- Dijk T. A. van. *Political Discourse and Political Cognition // Politics as Text and Talk: Analytical Approaches to Political Discourse*. Ed. by P. Chilton and Ch. Schäffner. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002. pp.203-237
- Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. London: The University of Chicago Press, 2003. 193 p.
- Noth W. *Handbook of Semiotics*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1995. 576 p.
- Shogan C.J. *The Moral Rhetoric of American Presidents*. Texas A&M University Press, 2007. 223 p.
- Zeynalova S., Allahverdiyeva A. (2017) *Introduction to Rhetoric*. Bakı: Mədəm.
- Выноградов В.В. Изысканье труда. О языке художественной прозы. М.: Наука, 1980. 360 с.
- Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса. -М.: Флинта, 2006. -136 с.
- Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика. Структурализм "за" и "против". М., 1975. С. 193-230
- Шейлан Е.И. Язык и власть//Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семиантики. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 138-142
- Шейлан Е.И. Семиотика политического дискурса. М.ИТДКГ "Нюни", 2004.326 с.

### Internet mənbələr:

<https://www.researchgate.net/publication/330813462> Siljinovska L. Political communication, leaders and local governance, May 2018  
<https://www.researchgate.net/profile/> Wodak R. Language, power and identity. Language Teaching 45(02), April 2012

*Açar sözlər: siyasi dilçilik, siyasi kommunika, siyasi diskurs, ritorik strategiya, persuazivlik.*

*Key words: political linguistics, political communication, political discourse, rhetorical strategy, persuasion.*

**Ключевые слова:** политическая лингвистика, политическая коммуникация, политический дискурс, риторическая стратегия, персвуазивность.

### Summary

#### Persuasiveness as a rhetorical strategy in political discourse

The article deals with the problem of strategy of persuasion in political discourse and its rhetorical-linguistic expression. Here it is mentioned that in political field, the language is not only a means of struggle for power, but also possesses the persuasive role which is difficult to overestimate. It is with the help of language that the adjustment of the individual picture of the world is realized in political discourse which influences the thoughts and feelings of the audience. The predominantly linguistic nature of the strategy of persuasion makes it necessary to study the functions of rhetorical-linguistic tools that contribute to it in political discourse makes their exploration vital.

Taking into account all the interpretations proposed, we consider that it is appropriate to call the process and the result of a predominantly verbal impact on listeners/audiences by conviction in order to form argumentative opinions, assessments, etc., in the recipient, or to change their behavior, carried out under circumstances.

### Резюме

#### Персвуазивность как риторическая стратегия в политическом дискурсе

В статье рассматривается проблема стратегии убеждения в политическом дискурсе и ее риторически-лингвистического выражения. Здесь отмечается, что в политической сфере язык является не только средством борьбы за власть, но и обладает убедительной ролью, которую трудно переоценить. Именно с помощью языка осуществляется корректировка индивидуальной картины мира в политическом дискурсе, который влияет на мысли и чувства аудитории. Преимущественно лингвистическая природа стратегии убеждения делает необходимым изучение функций риторико-лингвистических инструментов, которые способствуют этому в политическом дискурсе, делает их исследование жизненно важным.

Принимая во внимание все предложенные интерпретации, мы считаем целесообразным называть процесс и результат преимущественно вербального воздействия на слушателей / аудиторию убеждением, чтобы сформировать у реципиента аргументированные мнения, оценки и т. д., изменить свое поведение, проведенное при обстоятельствах.

**RƏYÇİ: prof. L.Əhmədova**